

Слово головного редактора

Євген САВЕЛЬЄВ

**СОЦІАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ МАС В УКРАЇНІ
(НЕ ХЛІБОМ ЄДИНИМ)**

Резюме

Стверджується, що в Україні відбувається соціальна революція. Вона розпочалася після помаранчевої революції і компенсує недолугості приватизації. Вона здійснюється шляхом поступового, що весь час посилюється, тиску мас на нових власників і владу. На противагу «тихим» методам приватизації економічно активне населення знайшло «тихі» методи підвищення доходів. Соціальні блага завойовуються вимогливістю до роботодавців і політиків та ігноруванням непоступливих з них. Останні змушені прискореними темпами збільшувати доходи працюючих або лобювати їхні інтереси. Це призводить до зміни структури витрат населення, розширення їхньої участі в індустрії відпочинку та доступу до благ цивілізації.

Ключові слова

Валовий внутрішній продукт, заробітна плата, індустрія відпочинку, приватизація, розкіш, соціальна революція, соціальна справедливість.

Класифікація за JEL: E24; E01.

© Євген Савельєв, 2008.

Савельєв Євген, докт. екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, віце-президент Академії економічних наук України, завідувач кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Не дай боже жити Вам у час перемін, – так стверджує поширена мудрість. І справді, переміни у суспільному житті ускладнюють його для громадян усіх прошарків населення. Проте, для певної частини вони формують більші шанси для виграшу, для іншої – менші, а деякі групи населення взагалі їх позбавляються.

В Україні за часи незалежності розвивався ланцюг докорінних соціальних перетворень. На жаль, не завжди він був на користь більшості суспільства. Найневдалішими були реформи власності. Щоправда, вдалося позбавити державу монополії у виробничому секторі та передати частину економічної влади до приватних рук, створивши тим самим значний приватний капітал. Однак, приватизація не стала основою залучення до підприємництва більшості населення, яке було юридичним власником засобів виробництва у часи соціалізму. В результаті відбулося створення олігархічної економіки.

Максимально непрозорий стан української економіки сприяв тому, що суспільство й не зрозуміло, як відбувалася приватизація. У цілому, за багатьма оцінками, приватизація в Україні являла собою надто невдалий соціальний проект. Його національними особливостями стали прихованість, безконкурентність, бездискусійність, відсутність чітких правил. Зрештою, цей проект завершився помаранчевою революцією 2004 року, яка мала б вирішити проблему остаточного контролю над приватизацією. Як зараз вже цілком зрозуміло, помаранчева революція завершилася нічиєю, тому що вона не змінила статус-кво олігархів. Невелика кількість політико-економічних гравців регіонального і загальнодержавного масштабу, яка встигла заволодіти державною власністю до помаранчевої революції, лишилася на своїх позиціях і з різним успіхом (але, як правило, з успіхом) продовжує донині їх укріплювати і розширювати.

Натомість, розпочалася революція знизу, до якої змушені підключатися політики, аби від цього отримати політичні та економічні вигоди. Нинішня революційна ситуація полягає у поступовому, що весь час посилюється, тиску мас на нових власників і владу, які змушені прискорювати темпи збільшення доходів працюючих. Так, зростання номінальної середньої заробітної плати до попереднього року склали: у 2003 році – 119,2%, 2004 – 127,6%; 2005 – 136,7%; 2006 – 129,2%; 2007 – 129,7%; у січні-червні 2008 року темп зростання був найвищим і склав 139,4%. Ці темпи значно перевищують темпи зростання ВВП, що становили, починаючи з 2003 року, відповідно 109,6%; 112,0%; 102,4%; 107,0%; 107,3%; 107,5 (січень–червень 2008 року).

На перший погляд, відзначені тенденції відбувалися всупереч економічним законам. Насправді, через заробітну плату в останні роки розпочався глибинний процес перерозподілу доходів між власниками підприємств і

його працівниками на користь останніх. У перші роки приватизації новим власникам таланило отримувати надприбутки за рахунок абсолютного зuboжіння працівників. Проте, якщо їм удалося здійснити «тиху» приватизацію, то масам зараз вдається своя «тиха» революція: в умовах ухилиння від оплати реальної вартості їхньої робочої сили власники робочої сили або не погоджуються найматися на роботу за мізерну оплату, або працюють з пониженою продуктивністю.

Поступове становлення соціальної справедливості значною мірою відбивається у показниках оплати праці. Це добре видно, якщо їх виразити у твердій валюті. На початку нового століття (2000 рік) середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників промисловості складала 55,5 дол. США і лише у 2003 році перевищила стодоларовий рубіж, склавши 110,8 доларів США. Наступні роки цей поступ посилювався і в червні 2008 року рівень номінальної середньої заробітної плати в промисловості склав уже 423,8 дол. США. Це означає, що протягом нинішнього століття середня заробітна плата зросла на порядок. Хоча вона ще не відповідає рівню оплати працівників західних підприємств, але вже значно менше відстає від нього. За такого рівня громадянин може вже на багато більше собі дозволити в якості споживача.

На жаль, зростання доходів населення відбувається нерівномірно між регіонами і підприємствами. Так, у місті Києві у червні 2008 року середня заробітна плата становила 3186 грн. або 657,6 дол. США, у Донецькій області – 2126 грн. або 438,8 дол. США, а у Тернопільській – 1394 або 287,7 дол. США. Однак, це не означає, що населення таких областей, як Тернопільська, набагато відстають по доходах від лідерів, тому що в цих областях значна частина доходів формується за рахунок інших джерел, особливо закордонного «заробітчанства», що не має системи статистичного обліку.

Подібні тенденції характерні і для сфери пенсійного забезпечення. Якщо у 2000 році середній розмір місячної пенсії становив у вільноконвертованій валюті 12,7 дол. США, то у 2007 році її рівень склав 94,4, а у першому півріччі 2008 року – 155,1 дол. США.

Отже, правомірно стверджувати, що економічно активне населення на протигагу «тихим» методам приватизації знайшло собі «тихі» методи підвищення доходів шляхом посилення вимогливості до роботодавців і політиків та ігнорування непоступливих. Останні змушені прискореними темпами збільшувати доходи працюючих або лобіювати їхні інтереси. Завдяки цьому зростають можливості доступу до благ цивілізації у ширших мас населення, які вже не тільки хочуть, а й значною мірою можуть дозволити собі не хлібом єдиним жити.

У зв'язку з цим погляньмо на статистику дозвілля та розкоші. Українці стають частими гостями за кордоном. У 2007 році 17,3 млн. громадян України виїжджали в інші країни, що майже на 30% більше, ніж у 2000 році. Особливо суттєво зросла кількість туристів-громадян України виїзд за кордон

яких обслуговувалась туристичними фірмами, – від 285, 4 тис. у 2000 році до 868,2 тис. громадян у 2007 році, тобто більше як у 3 рази.

Розвиваються процеси первинного насичення і одночасно зміни застарілого автопарку. Обсяг продажу автомобілів в Україні має рекордну динаміку і у 2008 році, за прогнозами, зросте на 20-30%. Попри це, Україна вже стала однією з найрозвиненіших країн Європи за наявністю автомобілів, кількість яких складає приблизно 150 на душу населення. Через кілька років в Україні може продаватися близько мільйона легковиків на рік!

В загалі можна сказати, що українці з кожним роком можуть дозволити собі більше купувати. Загальний обсяг роздрібного товарообороту у 2007 році склав 178,2 млрд. грн., що вище за обсяг 2006 року на 37,0% (130,0 млрд. грн.) і 2002 року майже у 4,5 рази (39,7 млрд. грн.). У 2008 році тільки у січні-червні загальний обсяг роздрібного товарообороту досягнув 110,6 млрд. грн.

Стаття надійшла до редакції 4 червня 2008 р.